

POLITICAL AND LEGAL ISSUES OF MILITARY SOCIAL WORK IN CONTEMPORARY UZBEKISTAN

Gulsina Ismoilovna Hashimova

Associate professor

Fergana State University

Fergana, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: civil institutions, conceptual and theoretical activity, political and legal activity, spiritual and psychological aspect, military social work, benefits, financial assistance, social service, social protection, social justice, military environment, incentives, moral and psychological condition, military discipline, social support.

Abstract: This article analyzes the factors and prospects for the development of military social work, as well as the conceptual, theoretical, political, and legal activities of state and civil institutions in this field. It examines the fundamental principles of military social work, its key areas of activity, and the prospects and directions for the further development of the military social work system under contemporary conditions.

Received: 25.06.26

Accepted: 26.06.26

Published: 27.06.26

ZAMONAVIY O'ZBEKISTONDA HARBIY IJTIMOYIY ISHNING SIYOSIY-HUQUQIY FAOLIYATI MASALALARI

Gulsina Ismoilovna Hashimova

Dotsent

Farg'ona davlat universiteti

O'zbekiston, Farg'ona

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: fuqarolik institutlari, kontseptual-nazariy, siyosiy-huquqiy faoliyat, ma'naviy-psixologik, harbiy ijtimoiy ish, imtiyozlar, moddiy yordam, ijtimoiy xizmat, ijtimoiy himoya, ijtimoiy adolat, armiya muhiti, rag'batlantirish, ma'naviy-psixologik holat, harbiy intizom, ijtimoiy qo'llab – quvvatlash.

Annotatsiya: Ushbu maqolada harbiy ijtimoiy ishning rivojlantirish omillari va istiqbollari, davlat va fuqarolik institutlarining kontseptual-nazariy, siyosiy-huquqiy faoliyati tahlil qilingan. Harbiy ijtimoiy ishning asosiy tamoyillari, zamonaviy shartda harbiy ijtimoiy ish tizimini istiqbolli rivojlantirish yo'llari, yo'nalishlari haqida fikr yuritilgan.

ВОПРОСЫ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОЕННОЙ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ В СОВРЕМЕННОМ УЗБЕКИСТАНЕ

Гулсина Исмаиловна Хашимова

Доцент

Ферганский государственный университет

Фергана, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: гражданские институты, концептуально-теоретическая деятельность, политико-правовая деятельность, духовно-психологический аспект, военно-социальная работа, льготы, материальная помощь, социальная служба, социальная защита, социальная справедливость, армейская среда, стимулирование, духовно-психологическое состояние, воинская дисциплина, социальная поддержка.

Аннотация: В данной статье анализируются факторы и перспективы развития военно-социальной работы, а также концептуально-теоретическая и политико-правовая деятельность государственных и гражданских институтов в этой сфере. Рассмотрены основные принципы военно-социальной работы, направления и пути перспективного развития системы военно-социальной деятельности в современных условиях.

Kirish. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda harbiy sohaga, shuningdek, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy himoyasiga munosabat tubdan o‘zgardi. Harbiy sohani isloh qilish, harbiy qo‘shinlarni har tomonlama rivojlantirishning tezkor mexanizmlarini ishlab chiqish, shaxsiy tarkibning ijtimoiy himoyasini yaxshilash, axloqiy-ruhiy qat’iyatlarini takomillashtirish strategik vazifalardan biriga aylandi. Hozirgi sharitda Qurolli Kuchlarda harbiy-ijtimoiy ishlarni yangi tizimini yaratish, ijtimoiy siyosat, harbiy xizmat nufuzini oshirish, harbiy xizmatchilar va ularning oila a’zolarining sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish masalalari nafaqat o‘ta dolzarb, balki o‘zining yangiligi, nazariy va amaliy jihatdan murakkabligi bilan ahamiyatlidir. «Armiya moddiy jihatdan eng zamonaviy va zarur vositalar bilan ta’minlangan bo‘lishi mumkin, lekin axloqiy jihatdan zaifligi, jangovar ruhi, Vatanga sodiqlik va muhabbat, uning taqdiri uchun mas’uliyat hisi yo‘qligi yoki loqaydlik tuzatib bo‘lmas oqibatlariga olib kelishi mumkin»[1]. Bugungi kunda dolzarb bo‘lib turgan va mamlakat rahbari tomonidan ilgari surilgan harbiy xizmatchilarni jangovar ruhini ko‘tarish va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash harbiy sohadagi ijtimoiy himoyani yuksak darajaga ko‘tarish uchun, bu sohada ilmiy tadqiqot ishlari olib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Harbiy sohadagi ijtimoiy himoya, harbiy madaniyat, harbiy vatanparvarlik masalalari IX-X asrda Beruniy, Al-Forobiy, XIV asrlarda Alisher Navoiy, Bobur, XIX asrlarida Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy[2] asarlarida

ko'tarilgan bo'lsa, mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining shakllanishi, professional tizimga o'tish tarixi, harbiy vatanparvarlik tarbiya nazariyasi, harbiy xizmatchilarning psixologik xususiyatlari bilan bog'liq sohalarda ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Harbiy xizmatchilarni tarbiyalashning falsafiy, ijtimoiy va huquqiy jihatlarini, K.X.Usmonov, R.S.Samarov, N.J.Eshnaev, A.K.Redjaboev kabi faylasuf, huquqshunos, sotsiolog olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, R.Yu.Qurbonovning «Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda milliy istiqloq g'oyasining o'rni» mavzusidagi ilmiy tadqiqot ishida Qurolli Kuchlar tarkibida amalga oshirilayotgan harbiy islohotlar va harbiy vatanparvarlik masalalari, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari, vatanparvarlik tarbiyasi va milliy istiqloq g'oyasi kabi masalalar tadqiq etilgan.

Xorij olimlaridan Rus harbiy nazariyotchisi I.S.Danilenko "Harbiy xizmatchilarning oilaviy va maishiy munosabatlari – ijtimoiy muammo sifatida [3]" nomli dissertatsiyasida ijtimoiy ish va ma'naviy-psixologik yordam masalalariga alohida urg'u bergan. Yuqoridagi tadqiqot ishlaridan xulosa chiqarish mumkinki, tadqiqotimiz ob'ekti bo'lgan «harbiy ijtimoiy ish» xorij olimlari tomondan ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada tarixiylik, qiyosiy-tahlil, ob'ektivlik, tizimli yondashuv, innovatsion yondashuv, umumlashtirish kabi metodlardan foydalanildi. Maqolada harbiy ijtimoiy ishning mazmun – mohiyati va o'ziga xos jihatlari haqida mulohazalar bildirilgan.

Tahlil va natijalar. Qurolli Kuchlardagi harbiy ijtimoiy ishning mohiyati va vazifalarini to'liq tushunish uchun harbiy xizmatchilarning ayrim kasbiy, huquqiy, psixologik va boshqa ijtimoiy xususiyatlaridan boshlash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Harbiy xizmatchilar va ularning oilalarining ijtimoiy muammolarini ko'rib chiqish, albatta, "harbiy xizmatchining kasbiy faoliyati", "harbiy xizmatchi va uning oilasining ijtimoiy ta'minoti", "turar sharoiti", "oilaviy funksiyalar va oilaviy munosabatlar" kabi omillarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. " Ushbu omillarni hisobga olmasak, biz armiya muhitining ijtimoiy muammolari haqida juda yuzaki ma'lumotlarga ega bo'lamiz va uning ijtimoiy mexanizmlari, mohiyati va o'ziga xos xususiyatlarini tushuna olmaymiz.

Bir qator tadqiqotchilarning fikricha, harbiy xizmatning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, harbiy xizmatchi oilasining faoliyati kasbiy faoliyat xususiyatlari bilan belgilanadi.

Biz tadqiqotimizda armiya sharoitida uchun asosiy omillardan biri ijtimoiy ish kontsepsiyasiga tayanamiz.

Ushbu kontsepsiya quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

a) harbiy xizmatchilarning umumiy fuqarolik huquqlari va erkinliklari mehnat faoliyatida (kasaba uyushmasiga a'zo bo'lish, xususiy tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish huquqining yo'qligi, dam olish vaqtini belgilanganligi, yashash joyini tanlash va harakat erkinligi);

b) xizmat ko'rsatishning o'ziga xos xususiyatlari (navbatchilik joyini va shunga mos ravishda oilaning yashash joyini vaqti-vaqti bilan o'zgartirish, uzoq xizmat safarlari, ish vaqti, tungi smenalar, dam olish kunlarining navbatchilik jadvali, xavfning ortishi);

v) harbiy xizmatchi oilasining hayotiy faoliyati amalga oshiriladigan nisbatan yopiq ijtimoiy makon (garnizonning uzoqligi katta harbiy lager yoki juda ixcham sharoitlarda ijtimoiy nazoratning mavjudligi).

Aytish mumkinki, armiya sharoitida, xizmat paytida, inson jiddiy kasbiy tayyorgarlikdan o'tadi va shu bilan birga uning shaxsiy fazilatlarini shakllanadi. Ya'ni harbiy xizmatchining aqliy va jismoniy salohiyati rivojlanadi. Ma'lumki, harbiy xizmat davlat xizmatining alohida, ustuvor turi his hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi qonunlariga va umumiy harbiy nizomlarga muvofiq, har bir harbiy xizmatchi davlatning barcha fuqarolaridan farqli huquq va erkinliklarga ega. Bularga, eng muhimi, siyosiy huquq kiradi. Harbiy xizmatchilar bevosita va o'z vakillari orqali davlatni boshqarishda ishtirok etish va jamoat ishlarini bajarish huquqiga ega. Ular erkin ovoz berishlari va organlarga saylanishlari mumkin.

Shuning uchun harbiy muhitda ishlaydigan ijtimoiy ishchi harbiy xizmatchilarning ushbu ko'nikma va qobiliyatlarini sinchkovlik bilan tashxislashi va tahlil qilishi, ularning manfaatlarini o'zlarining kasbiy faoliyati bilan birlashishi uchun imkoniyatlarni topishi kerak.

Harbiy xizmatchilarning sog'lig'ini saqlash huquqi esa ularga bepul tibbiy yordam ko'rsatish, zarurat bo'lganda barcha sanatoriylarda, sanatoriy-kurortda davolanish orqali amalga oshiriladi. Qurolli Kuchlar shaxsiy tarkibi bilan ijtimoiy ishning mazmuni va tashkil etilishiga harbiy muhitning ijtimoiy-iqtisodiy va ijtimoiy-psixologik omillari sezilarli darajada ta'sir qiladi.[4]

Qurolli Kuchlardagi ijtimoiy ishning asosiy xususiyati - u qaysi hududda olib borilishidan qat'i nazar, uning mazmuni (ijtimoiy-huquqiy himoya, xayriya faoliyati, ijtimoiy-ma'naviy rehabilitatsiya va boshqalar), sub'ektlar va ob'ektlarda emas, balki ularning yashash muhitiga, turmush tarzidagi ijobiy o'zgarishlarga qaratilganligi. Bundan tashqari, ijtimoiy ishning ikkala ob'ekti ham bir-biriga ta'sir qiladi. Maqsadli tashkil etilgan, pedagogik jihatdan tartibga solinadigan harbiy jamiyat harbiy xizmatchi shaxsini rivojlantirish omili sifatida ishlaydi. Biz olib borgan tadqiqotlarimizning murakkabligi harbiy muhitda ijtimoiy ishning xilma-xil mazmuni bilan bog'liq. Uning asosiy yo'nalishlari alohida ehtiyojli harbiy xizmatchilarning oilalarini va nogironlarni ijtimoiy himoya qilishni, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy huquq va erkinliklarini

ta'minlashni, madaniy-ma'rifiy, sport, ko'ngilochar tadbirlarni tashkil etishni, psixoterapevtik, axloq tuzatish ishlarini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Boshqacha aytganda, harbiy ijtimoiy ish har bir harbiy xizmatchi va uning oilasi hayotini ta'minlash tizimlari bilan bevosita aloqada bo'lib, qulay shart-sharoitlar yaratishda ishtirok etadi. Armiyadagi mikromuhitning ham har xil turlari o'ziga xos xususiyatlarga ega, ularning shaxsga ta'siri farqlanadi. Armiya muhiti ijtimoiy-kundalik mikro muhitni o'z ichiga oladi, bu yerda harbiy xizmatchining ijtimoiy muhiti murakkab tuzilishga ega. Eng muhimi, ushbu birlashmalarning aksariyati hali rasmiylashtirilgan ichki tashkilotga ega emas, harbiy xizmatchi va uning oilasi kundalik hayotda bo'lmagan mikromuhitdagi odamlarning barcha birlashmalarining ishtirokchilaridir.

Yaqin atrof-muhit, harbiy jamiyatdagi shaxsning mikro muhiti bo'linma jamoasi, maktab, oila va yashash joyidagi odamlarning turli jamoalaridan iborat bo'lib, ular doirasida ularni umumiy maqsad va manfaatlar birlashtiradi, bir-birini yaqindan yaxshi biladi, doimiy ravishda bir-birlari bilan muloqot qilishadi. Ishdan tashqari, oilaviy-maishiy muhit, bir vaqtning o'zida bolalar va o'smirlar uchun ta'limdan tashqari muhit va kattalar uchun xizmatdan tashqari muhit o'ziga xosdir.

Tahlil jarayonida, harbiy-ijtimoiy ishning samaradorligi to'g'risida savol qo'yish, bizningcha, muhimdir. Umuman olganda, bu daromad darajasi sifatida tushunilishi kerak, ya'ni, harbiy ijtimoiy ishning samaradorligi, bu uning barcha bo'g'inlari va tarkibiy elementlarining harakatlariga bog'liq: siyosiy qarorlar, huquqiy hujjatlar va davlatning harbiy sohadagi odamlarning iqtisodiy imkoniyatlari va darajasi bo'yicha ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun doktrinal ko'rsatmalariga hamda harbiy-ijtimoiy mansabdor shaxslarning tayyorgarlik darajasi va ish sifati bo'yicha mamlakatda harbiy ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish bilan belgilanadi. Harbiy-ijtimoiy ishning samaradorligining ushbu va boshqa omillari bir vaqtning o'zida uning mezonlari, sifat ko'rsatkichlari sifatida tasniflanishi mumkin. Shu bilan birga, sanab o'tilgan barcha ko'rsatkichlar alohida va kombinatsiyalangan holda ma'lum darajada oraliq, o'zlarining cheklanganligi va o'ziga xosligi ma'nosida to'liq emas. Ularning barchasi belgilangan mezonlarning har birining samarali va maqbul ishlashini ko'rsatadigan ma'lum bir yakuniy ko'rsatkichga ega. Ushbu yakuniy mezon harbiy-ijtimoiy ishning mijozlarining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish darajasida yotadi, ular o'rganish, tadqiqot qilish mumkin. Bunday yakuniy mezon, fikrimizcha, harbiy-ijtimoiy ishning mijozlarining ijtimoiy farovonligidir. "Ijtimoiy farovonlik" tushunchasi so'nggi yillarda bir qator ilmiy ishlarda allaqachon qo'llanilgan. Unda mualliflar individual va jamoaviy ongda odamlar tomonidan o'zlarining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishning ma'lum darajada aks etishini tushunadilar, buning asosida ular ma'naviy va ruhiy holatning mos keladigan qulayligiga ega. Harbiy-ijtimoiy ishning mijozlariga kelsak, ularning

ijtimoiy farovonligi harbiy ijtimoiy ish jarayonida ularning ijtimoiy ehtiyojlari va manfaatlarini qondirish darajasini bilish va aqliy ifodalash natijasidir.[5]

Mijozlarning ijtimoiy farovonlik darajalariga ko'ra, harbiy ijtimoiy ish darajalarini ham ajratish mumkin: yuqori, o'rta va past. Harbiy-ijtimoiy ishning yuqori darajasi, agar barcha toifadagi mijozlarning mutlaq ko'pchiligi o'zlarining ijtimoiy ehtiyojlari va manfaatlarini ta'minlashdan to'liq qoniqish hosil qilsalar, barcha sohalarni amalga oshirish bilan bog'liq holda ijtimoiy farovonlikning yuqori, qulay darajasiga ega bo'lsalar, harbiy ijtimoiy ish (ijtimoiy himoya, qo'llab-quvvatlash, xizmat ko'rsatish, ta'minlash, moslashish, rehabilitatsiya) va jamoatchilik, jamoaviy va individual fikrda o'z mamnunligini ochiq ifoda etadi. Harbiy-ijtimoiy ishning mijozlarining ijtimoiy farovonligi bir vaqtning o'zida ularning moddiy va ma'naviy farovonligining yuqori darajasidan, davlatning ijtimoiy siyosati samaradorligidan, yuqori iqtisodiy imkoniyatlardan va harbiy ijtimoiy dasturlarning to'liq moliyalashtirilishidan, shuningdek, harbiy ijtimoiy profildagi muassasalar, organlar va shaxslar, harbiy ijtimoiy ish mutaxassislarining yuqori sifati bilan belgilanadi.[6] Agar mijozlarning asosiy qismi zaruriy minimal ijtimoiy ehtiyojlar bilan qoniqsa, ijtimoiy farovonlikning o'rtacha darajasiga ega bo'lsa va jamoatchilik va individual fikrlarda qoniqishga ishonchini ochiq ifoda etsa, harbiy-ijtimoiy ishning sub'ektlari o'rtacha darajaga erishilgan, deb hisoblash mumkin. Harbiy-ijtimoiy ishning o'rtacha darajasi - bu davlatning barqaror ijtimoiy siyosati, harbiy-ijtimoiy ishning mijozlarining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun harbiy bo'limning barqaror yo'nalishi, yetarli iqtisodiy imkoniyatlar va harbiy ijtimoiy dasturlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichi bilan belgilanadi. Agar mijozlarning aksariyati o'zlarining ijtimoiy mavqedan qoniqmasalar, past, noqulay ijtimoiy farovonlikka ega bo'lsalar va davlatning ijtimoiy siyosatidan, harbiy bo'limning tegishli ishidan noroziligini ochiq ifoda etsalar, harbiy-ijtimoiy ishning past darajasi yuzaga keladi. Harbiy ijtimoiy ishning past darajasi davlat siyosatining zaif ijtimoiy yo'naltirilganligi, ijtimoiy dasturlarni, shu jumladan, harbiy sohani moliyalashtirishning past darajasi, iqtisodiy rivojlanishning yetarli emasligi va ijtimoiy keskinlikning yuqori darajasining ko'rsatkichidir.

Xulosa. Bugungi kunda O'zbekistonda insonning munosib hayoti va erkin rivojlanishini ta'minlaydigan shart-sharoit yaratish fuqaroning o'zining sof shaxsiy ishi emas, balki milliy siyosat darajasiga ko'tariladi. Shuningdek, armiyada amalga oshirilayotgan harbiy islohot tashqi siyosat va ichki ijtimoiy-iqtisodiy voqelik, ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlari chaqiriqlariga javob berishga mo'ljallangan bo'lib, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy himoya qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirish, harbiy ijtimoiy himoya tizimini huquqiy asoslarini zamon talabiga mos ravishda rivojlantirish, harbiy xizmatchilarni turmushining farovonlik darajasini ko'tarishda qonun ustuvorligini ta'minlash davlat tomondan olib boriladiga ijtimoiy siyosatga bevosita bog'liq.

Zamonaviy O'zbekistonda qo'shnlarning jangovar shayligi va jangovar qobiliyatini rivojlantirishda harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolarini ijtimoiy himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlari qoidalarini, shuningdek, ijtimoiy-huquqiy himoyasini amalga oshirish tobora muhim o'rin tutmoqda. Qurolli Kuchlari saflarida xizmat qilayotgan harbiy xizmatchilarning faoliyatini huquqiy tartibga solish bilan bir qatorda ularning huquqiy-ijtimoiy, ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlash va huquqiy himoya qilishning tartibga solish uchun xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Мирзиёев Ш. Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилишидаги нутқ // <https://president.uz/uz/листс/view/>.
2. Форобий А.Н. Фозил одамлар шаҳри. – Тошкент: Халқ меъроси, 1993. – 224 б.;
3. Даниленко И.С. Семейно-бытовые отношения военнослужащих как социальная проблема.: Дис. канд. филос. наук. / М.: ВПА, 1971.-265 с. 38 ...
4. Коврижкина, Е.В. Военно-социальная работа на этапе строительства и реформирования Вооруженных Сил России: дис. ... канд. филос. Наук.
5. Иноятлов И.Ю. Ватан ҳимояси – муқаддас бурч. – Тошкент: Ўзбекистон, 2001. – 59 б.;
6. Саифназаров И.С. Ватанпарварликнинг миллий ва умуминсоний жиҳатлари. – Тошкент: Меҳнат, 1997.